

INBO Marternieuws 16 – oktober 2014

- [Boommarter ingezameld in Dessel \(Antwerpen\) en autopsieresultaten van vier Antwerpse boommarters](#)
 - [Boommarters in Sinaai \(Oost-Vlaanderen\)](#)
 - [Boommarter gefotografeerd in het Drongengoedbos \(Oost-Vlaanderen\)](#)
 - [Opnieuw boommarter gefotografeerd in Ravels \(Antwerpen\)](#)
 - [Wasbeerhonden ingezameld in Vorselaar \(Antwerpen\) en Tielt-Winge \(Vlaams-Brabant\)](#)
 - [Dode wasbeer gevonden op de E313 in Kermt \(Limburg\) en wasbeer gevangen in Gent \(Oost-Vlaanderen\)](#)
 - [Das ingezameld in Overijse \(Vlaams-Brabant\)](#)
 - [West-Vlaamse dassen in beeld op de burcht](#)
 - [Beelden van een nest boommarters op de Kalmthoutse heide \(Antwerpen\)](#)
 - [Wezel als prooi van slangenarend](#)
 - [Otter gefilmd in Lubbeek \(Vlaams-Brabant\)](#)
 - [Steenmarters op weg om de laatste blinde vlekken op de kaart te vullen](#)
 - [Limburgse dassen breiden verder uit en koloniseren nieuwe leefgebieden](#)
-

Boommarter ingezameld in Dessel (Antwerpen) en autopsieresultaten van vier Antwerpse boommarters

In de vorige Marternieuws maakten we melding van vijf recente verkeersslachtoffers, vier daarvan konden ingezameld worden. Korte tijd na het verschijnen van deze nieuwsbrief werd nog een zesde verkeersslachtoffer opgemerkt en ingezameld, op 10 juli 2014 in Dessel (Mol). Deze boommarter werd gevonden door Luc Fierens en ingezameld door Herman Berghmans.

Boommarter ingezameld te Dessel, 10 juli 2014 (foto Paul Helsen)

Hieronder geven we de autopsieresultaten van de boommarters van Kapellen, Grobbendonk en Dessel. Het verkeersslachtoffer uit Sinaai bespreken we afzonderlijk onder 'Boommarters in Sinaai'.

→ **Kapellen, 19 juni 2014:** volwassen, meerjaars mannetje (gevorderde tandslijtage), donker exemplaar met lichtgele keelvlak, nagenoeg intact dier. Met 1698 gram wat licht van gewicht en met relatief beperkte vetreserves, maar heel normaal in het begin van de zomer en bij de aanvang van de paartijd. In prima conditie te oordelen naar zowel uitwendige als inwendige kenmerken (vachttoestand, toestand van organen). Duidelijk volop seksueel actief, te oordelen naar de grootte, het deels ontbreken van de beharing en de afscheiding van het buikklierveld (zie foto) en de aanwezigheid van vrij sperma in de bijballen. Maaginhoud 16 gram, verdeeld over een bosmuis en hommelbroed.

→ **Kapellen, 28 juni 2014:** eerstejaars mannetje, drie-vier maanden oud, oranje-gele keelvlak. Zwaar gehavend dier, met een groot deel van de organen (en ook het baculum) weg, maar te oordelen naar de vachttoestand in goede conditie. Jeugdvacht, met ook de typische sigaarvormige (niet-ruige) staart. Nagelnieuw gebit, d.i. zonder enig spoor van slijtage.

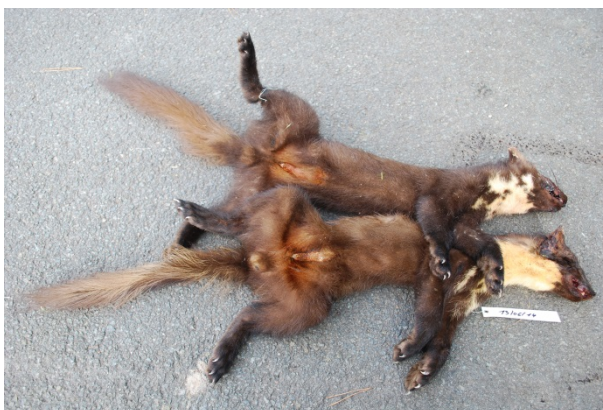
→ **Grobbendonk, 22 juni 2014:** volwassen, meerjaars mannetje met gelig-witte keelvlak. Buikholte gescheurd en veel organen weg of zwaar beschadigd, maar zeker als seksueel actief te beoordelen op basis van (een stukje van) het buikklierveld, en de aanwezigheid van vrij sperma in één teruggevonden bijbal. Ook de gevorderde tandslijtage en de ruige staart bevestigen dat het zeker geen eerstejaarsdier betrof, hoewel de lichaamsvacht een 'jeugdige' indruk wekt.

→ **Dessel, 10 juli 2014:** volwassen wijfje, nagenoeg intact dier, oranje-gele keelvlak. Ruige staart, maar zeer geringe tandslijtage, en geen sporen van dracht (geen placentallittekens, tepels nauwelijks zichtbaar). Buikklierveld evenwel deels kaal en zeer productief, wellicht in eerste oestrusperiode maar nog geen gele lichaampjes op de eierstokken noch blastocysten in de baarmoeder (lange

paartijd, cf. van midden juni tot eind augustus) ; wellicht een tweedejaars dier, met een gewicht van 1216 gram in goede conditie (maar met een opmerkelijk vergrote einddarm). In de maag de resten van een kers en enkele aalbessen.

Autopsie van vier Vlaamse boommarters (foto INBO) ; links: Kapellen 19 juni, midden-boven: Sinaai 13 juni, midden onder: Grobbendonk 22 juni, rechts: Kapellen 28

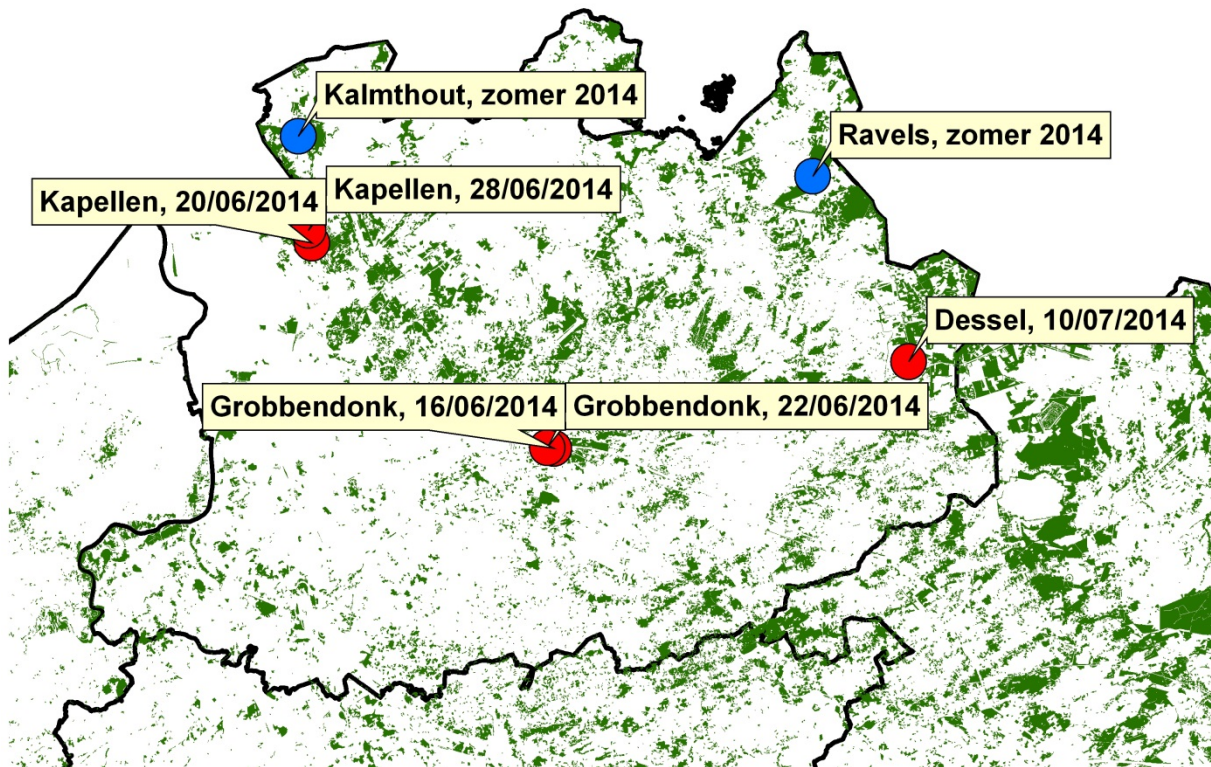
Twee volwassen boommartermannetjes met sterk productief en gedeeltelijk onbehaard buikklierveld (foto INBO) ; onder: Sinaai 13 juni, boven: Kapellen 19 juni)

Volwassen boommarterwijfje met sterk productief en gedeeltelijk onbehaard buikklierveld, Dessel, 10 juli (foto INBO)

Deze piek in verkeersslachtoffers vindt ten dele zijn (logische) verklaring in het feit dat de vroege zomer inderdaad ook het begin van de paartijd is: twee van de vier ingezamelde Kempische dieren waren volwassen mannetjes op vrijersvoeten. Tegelijk rijst daarbij de pertinente vraag of het dan om lokaal gevestigde dieren gaat, dan wel om mogelijk rondtrekkende opportunisten? In Kapellen krijgen we via het andere slachtoffer, het eerstejaarsdier van 28 juni, sowieso opnieuw bevestiging (na vroegere vaststellingen) van lokale vestiging en voortplanting: dergelijk jonge mannetjes bevinden zich op dat moment van het jaar met zekerheid nog in het ouderlijk territorium. Wellicht geldt dit analoog voor de beide verkeersslachtoffers van Grobbendonk, waarbij het niet-ingezamelde dier (16 juni 2014) door de waarnemer als opmerkelijk slank werd beschreven: mogelijk eveneens een jong, dan wel een volwassen (en gevestigd) wijfje. Zoals in de vorige Marternieuws reeds gesteld, laat het vinden van twee dieren op nagenoeg dezelfde plaats binnen een korte tijdsspanne op zich reeds een voortplantingslocatie vermoeden.

Het meerjarig, territoriumactieve wijfje van Dessel levert dan weer het rechtstreekse bewijs van lokale vestiging en toekomstige voortplanting. Aldus kunnen we bij deze van twee nieuwe Kempische voortplantingslocaties spreken, min of meer aansluitend op de eerder gekende (Prinsenspark te Retie, Lovenhoek te Vorselaar).

Boommarterwaarnemingen in de provincie Antwerpen in de zomer van 2014.

Rode bolletjes: verkeersslachtoffers, **blauwe bolletjes:** cameravalopnames

Boommarters in Sinaai (Oost-Vlaanderen)

De dode boommarter die op 13 juni 2014 op de Weimanstraat werd ingezameld is intussen ook geautopseerd. In tegenstelling tot de verwachting bleek dit geen jong maar een volwassen mannetje, op basis van de tandslijtage reeds enkele jaren oud. Ook dit mannetje was kennelijk op vrijersvoeten: een productief buikklierveld en vrij sperma in de bijballen. Het dier, met oranje-gele keelvlak en 1738 gram zwaar, had goede vetreserves en verkeerde in prima conditie (hoewel één nier opmerkelijk veel kleiner was dan normaal). De maag was helemaal gevuld, met een inhoud van 60 gram, en bevatte vier grote nestjongen van de bosspitsmuis, een winterkoninkje, een jonge (woel)muis, en een stukje van een jong wild konijn.

Gezien de permanente aanwezigheid van cameravallen is het onwaarschijnlijk dat dit mannetje al veel langer aanwezig was in het gebied. Mogelijk is dit recent opduiken ook de verklaring waarom hij zich, als ouder dier, helemaal bij het begin van de paartijd (meteen) liet doodrijden – in tegenstelling

tot de oudere en ervaren dieren die we al verschillende jaren kunnen volgen. De vondst van dit nieuw mannetje is opnieuw een aanwijzing voor de hoge mobiliteit van mannetjes. Firmin kwam ook pas voor het eerst in beeld als volwassen mannetje in de zomer van 2013, ondanks dat we toen goed zicht hadden op de aanwezige individuen in het gebied. Firmin heeft er zich sindsdien gevestigd, vooral het complex rond de Vette-meers was zijn uitvalsbasis maar we konden hem ook af en toe vaststellen in de Heirnisse. Dankzij de fotovallen hebben we ook zekerheid gekregen dat Firmin de afgelopen maanden wel degelijk nog aanwezig was in de Vette-meers en nabije omgeving. De zender van Firmin is dus, na ca. vier maanden gewerkt te hebben, met zekerheid defect.

Firmin in de Vette-meers, 10 september 2014 (foto INBO)

Een bijzonder interessante ontwikkeling was die van het tweedejaarsmannetje dat nog tot in juni van 2014 regelmatig gefotografeerd werd aan de rand van zijn geboortegebied, tevens het territorium van Firmin. Dit jonge mannetje werd vorig jaar geboren in de Vette-meers als zoon van Germaine (en kleinzoon van Eufrasie). Om verwarring met jongen van dit jaar te vermijden hebben we besloten om ook deze marter een naam te geven: Georges (goed herkenbaar aan zijn keelvlekkenpatroon). In tegenstelling tot het tweedejaarsmannetje Alain (zoon van Madeleine die dit voorjaar sneuvelde op dispersie in Nederland), leek Georges niet erg gehaast om ver weg te trekken uit zijn geboortegebied. Toch heeft er zich een duidelijke verschuiving voorgedaan tijdens het voortplantingsseizoen. Vermoedelijk onder druk van Firmin is hij verhuisd van de Vette-meers naar het complex Fondatie-Heirnisse. Georges wordt nu regelmatig gefotografeerd tot in de verste uithoeken van de Fondatie: het gebied van Madeleine en haar nieuwe kroost van dit jaar. Het lijkt er inderdaad op dat hier nog plaats was voor een mannetje om zich te vestigen, Firmin hebben we immers nooit vastgesteld in de Fondatie. De situatie kon er voor Georges helemaal anders uitgezien hebben als het nieuwe adulte mannetje, dat op 13 juni op de weg tussen de Heirnisse en de Fondatie werd doodgereden, in de voorbijgaande paartijd langer aanwezig was gebleven in het gebied... Toch valt het zeker niet uit te sluiten dat Georges alsnog wegtrekt uit het gebied.

Georges in de Fondatie, 10 september 2014 en 25 september 2014 (foto's INBO)

De gevestigde wijfjes Germaine, Madeleine en Eufrasie (deze laatste intussen ruim 5 jaar oud) worden nog geregeld gefotografeerd in hun respectievelijke territoria. Het lijkt er echter op dat Eufrasie dit jaar geen jongen heeft gehad. Ze werd nooit samen met jongen gefotografeerd zoals dat bij Madeleine wel het geval was (Marternieuws 15) en we konden op foto's niet uitmaken of ze zogend was, in tegenstelling tot bij Germaine (Marternieuws 15). De twee jongen die we deze zomer fotografeerden op de grens van de territoria van Eufrasie en Germaine zullen dus vermoedelijk jongen van Germaine geweest zijn. Op 7 september fotografeerden we een boommarter met voorheen onbekende keelvlak in het territorium van Germaine. Waarschijnlijk is dit nog een ander jong van Germaine. In dat geval heeft Germaine net zoals Madeleine dit jaar minstens drie jongen grootgebracht.

Eufrasie in de Heirnis, 18 september. (links), Germaine in de Vette-meers, 5 september. 2014 (rechts) (foto's INBO)

Een derde jong van Germaine in de Vette-meers? 7 september 2014 (foto INBO)

Op 25 september hebben we de (defecte) halsbandzender van Madeleine definitief verwijderd. We hebben gewacht tot zij haar jongen had grootgebracht om haar terug te vangen en haar zender te verwijderen. Hier kan je enkele [videobeelden van de vrijlating](#) bekijken en een paar [close-ups van Madeleine zonder zender](#).

Madeleine met zender, 9 september 2014 (foto INBO)

Madeleine tijdens en na verwijderen van de zender (foto's INBO)

Nu we gestopt zijn met zenderonderzoek en een nieuwe generatie boommarters in Sinaai rondloopt wordt het steeds moeilijker om blijvend zich te houden op de situatie. Dit najaar zullen we dan ook de onderzoeksactiviteiten in Sinaai helemaal afronden. In het volgende Marternieuws brengen we een samenvatting van de belangrijkste resultaten van vier jaar boommarteronderzoek in Sinaai.

Boommarters gefotografeerd in het Drongengoedbos (Oost-Vlaanderen)

Het Drongengoedbos is het grootste boscomplex van Oost-Vlaanderen, halverwege tussen Brugge en Gent. Het bosgebied ligt dus niet zo ver van de Brugse bossen waar al meermaals boommarters werden vastgesteld (hoewel hun status er hoogst onduidelijk is). Zoals overal in Vlaanderen geldt ook voor het Drongengoed dat er bitter weinig bekend is over het historisch voorkomen van de soort.

Toch zijn er uitgerekend voor deze site enkele betrouwbare oude boomarterwaarnemingen bekend. In 1966 publiceerde Henri Wille, befaamd Belgisch ornitholoog en natuurkenner, een klemvangst in het Drongengoed in datzelfde jaar. Er werd bij vermeld dat het om de eerste vondst van de soort in Vlaanderen ging. In 1996 deed wijlen Franky Bonne, een veelbelovend jonge zoogdieronderzoeker, er een zichtwaarneming.

Boswachter Marc Spanhove werkt reeds enkele jaren met cameravallen in het gebied. Net zoals in de regio Turnhoutse kempen leverde dat de eerste jaren wel steen- maar geen boomarters op. In de week van 20 juli 2014 was het dan toch prijs (de exacte datum is niet bekend).

Boomarter in het Drongengoed, week van 20 juli 2014 (foto Marc Spanhove, ANB)

Een interessante aanvulling op deze fotovalopname is de eerdere waarneming van de boswachter op 27 mei. Om 14u15 zag hij twee marters vanuit een bosbestand een dreef inlopen. Het was toen niet duidelijk om welke soort het ging, maar de kans is zeer reëel dat het boomarters betrof. Boomarters zijn namelijk geregeld dagactief, in tegenstelling tot steenarters.

Opnieuw boomarter gefotografeerd in Ravels (Antwerpen)

Ruim drie maanden na de eerste boomarterfoto in het Gewestbos Ravels (Marternieuws 15) werd eind september op dezelfde locatie door ANB opnieuw een boomarter gefotografeerd. Waarschijnlijk hebben we dus te maken met gevestigde boomarters.

Boomarter in Ravels, eind september 2014 (foto ANB Regio Turnhoutse Kempen)

Wasbeerhonden ingezameld in Vorselaar (Antwerpen) en Tielt-Winge (Vlaams-Brabant)

Op 5 augustus 2014 werd op de E34 ter hoogte van de parking Vorselaar een wasbeerhond ingezameld door de wegpolitie. Het dier werd naar een diepvries van ANB in Ravels gebracht.

Het betrof een volwassen mannetje, met een gewicht van 5800 gram, in prima conditie. Hoewel ver buiten de voortplantingstijd in het vroege voorjaar, was er wel vrij sperma aanwezig in de bijballen. Gezien de testikels, die een seizoenale grootte-cyclus volgen, zich helemaal in de regressie- fase bevonden, gaat het hier kennelijk om een restant van een vorige spermaproductie-periode en dus om een meerjarig dier. Ook de gebitsslijtage wijst in deze richting. De maag was propvol, met een inhoud van 264 gram, en bevatte de restanten van een bruine rat, en een grote hoeveelheid gekookt maar bedorven kippenvlees samen met vele tientallen volgroeide maden van de blauwe vleesvlieg. Beide voedselitems wijzen er op dat het niet om klassiek aangeboden maar heel wellicht zelf-gevonden voedsel gaat – en dus om een dier dat zich in het wild goed weet te beredderen. De teennagels waren normaal, zonder extra-slijtage zoals bij dieren in gevangenschap wel het geval kan zijn.

De wasbeerhond uit Vorselaar, ingezameld op 5 augustus 2014 op de autopsietafel (foto INBO)

De tweede wasbeerhond werd op 28 september gevonden door de wegpolitie op de E314 ter hoogte van het oprittencomplex Tielt-Winge. Het dier werd ingezameld op 1 oktober door Guy Lorent. Een autopsieverslag volgt in de volgende editie van Marternieuws.

Dode wasbeer gevonden op de E313 in Kermt (Limburg) en wasbeer gevangen in Gent (Oost-Vlaanderen)

Op 22 augustus 2014 werd een dode wasbeer langs de E313 opgemerkt, gefotografeerd en ingevoerd op waarnemingen.be. Toen koerier Elfriede Schotsmans ter plaatse kwam was er in geen

velden of wegen nog een wasbeer te bespeuren. Klaarblijkelijk heeft iemand anders de wasbeer verplaatst of meegenomen.

In de Gentse deelgemeente Mariakerke liep al enkele maanden een wasbeer rond, op 24 september werd een val gezet. Op 25 september liet de wasbeer zich vangen, het dier werd overgebracht naar het VOC van Merelbeke. Intussen had de wasbeer (een mannetje) al een tiental kippen gedood en zich tegoed gedaan in een perenboom. Het was een tam exemplaar, opnieuw een duidelijk geval van een wasbeer die rechtstreeks uit gevangenschap afkomstig is – maar er toch maar weer goed in slaagde zichzelf in het wild te beredderen.

Das ingezameld in Overijse (Vlaams-Brabant)

Op 8 augustus 2014 werd door verschillende mensen langs de E411 in Overijse een dode das gemeld. Het dier werd net na middernacht – en dus op 9 augustus – ingezameld door boswachter Erik Bartholomees.

Het betrof een jong wijfje – d.i. heel wellicht geboren in het voorjaar van 2013 – in prima conditie en met een gewicht van 11,1 kg. Het dier had bij de aanrijding meervoudige breuken opgelopen, o.a. van het bekken en in de nek, de schedel was verbrijzeld. In de hals noch op de stuit was er enig spoor van bijtletsel te vinden. De tanden vertoonden nauwelijks slijtage, de eierstokken en de baarmoeder geen sporen van voortplanting. De maag was bijna leeg, op één pruimensteen en een stukje regenworm na.

Met deze bevindingen beantwoordt dit dier helemaal aan het profiel van een spontane disperser, bij dassen vaak tweedejaars wijfjes. De burcht van oorsprong kan aldus op een behoorlijke afstand van de vindplaats gesitueerd zijn.

West-Vlaamse dassen in beeld op de burcht

In de vorige editie van Marternieuws kon je het verhaal lezen van de ontdekking van de dassenburcht in het Brugse. Sindsdien heeft het ANB enkele weken een cameraval geplaatst bij de burcht. Dit leverde mooie opnames op, met ondermeer drie dassen samen in beeld, twee daarvan zijn zo goed als zeker jongen van dit jaar. De beelden zijn een bevestiging van wat al kon opgemaakt worden uit de grootte van de burcht en de twee onafhankelijke zichtwaarnemingen met ruime tussenperiode: het gaat om een langdurige vestiging van dassen mét voortplanting. [De beelden kan je hier bekijken.](#)

Beelden van een nest boommarters op de Kalmthoutse heide (Antwerpen)

Ook op de Kalmthoutse heide zag een nieuwe generatie boommarters het licht. De

cameraval van Steven De Saeger registreerde er vier spelende boommarters – d.w.z. minstens drie, mogelijk vier jongen (d.i. al dan niet samen met hun moeder in beeld). [Deze mooie opname willen u niet onthouden.](#)

Wezel als prooi van slangenarend

De hele zomer konden vogelliefhebbers een pleisterende slangenarend in het Oost-Vlaamse natuurgebied de Kalkense Meersen bewonderen. Francis Pattyn slaagde er in om een foto te nemen van de slangenarend met een bijzondere prooi: een wezel!

Slangenarend met wezel als prooi (foto F. Pattyn)

Otter gefilmd in Lubbeek (Vlaams-Brabant)

In talloze Vlaamse natuurgebieden wordt tegenwoordig met cameravallen gewerkt. Zo ook in het Natuurpuntreservaat Tafelbos in Lubbeek. Vrijwilliger en beheerder van het gebied Benny l’Homme plaatste een cameraval op een wissel onder een prikkeldraad. Dit leverde beelden op van onder meer een wezel en... een grote marterachtige met een lange staart. Helaas was de reactiesnelheid van de cameraval net iets te traag waardoor er enkel een stuk van het achterlijf en de staart te zien is. De grootte en de vorm van de staart laat er echter geen twijfel over bestaan: alleen otters zijn voorzien van een dergelijke staart. De opname werd gemaakt op 10 augustus jongstleden. Afgezien van de bovenloop van een beek die door het gebied loopt gaat het hier niet om een bijzonder waterrijke omgeving. Waarschijnlijk hebben we dan ook te maken met een zwerver op zoek naar nieuw leefgebied. Omdat de otter niet volledig te zien is op de beelden moeten we wel enig voorbehoud maken met betrekking tot de soort: een ontsnapte Aziatische dwergotter (*Aonyx cinereus*) kunnen we niet met 100% zekerheid uitsluiten. Toch achten we de kans veel groter dat het hier wel degelijk om een wilde Europese otter (*Lutra lutra*) gaat. Ontsnapte dwergotters uit gevangenschap worden veel sneller opgemerkt omdat ze een veel minder discreet gedrag hebben. Meestal gaat dit niet onopgemerkt voorbij en vroeg of laat komt zo iets wel aan het licht. [De beelden kan je hier bekijken.](#)

Steenmarters op weg om de laatste blinde vlekken op de kaart te vullen

In het grootste deel van Vlaanderen zijn steenmarters algemeen geworden, toch zijn er nog enkele regio's waar de grote comeback opmerkelijk lang op zich laat (liet) wachten. Dit is het geval in het uiterste noorden van de provincie Oost-Vlaanderen. Het gaat om een klein gebied tegen de Nederlandse grens (delen van het Meetjesland en Waasland). De grens met andere gebieden waar ze wel al meerdere jaren gevestigd zijn is merkwaardig genoeg vrij scherp. De expresweg Antwerpen-Knokke dwarst delen van de zone waar steenmarters (voorlopig nog) een zeldzaamheid zijn. Een vondst van een dode steenmarter op deze weg ter hoogte van Bassevelde (Assenede) is dan ook een opmerkelijk gegeven. Dit was het geval eind juli 2014. Alex Wieland maakte er een foto van. Bemerkt de geelachtige keelvlek die voor verwarring met boommarter kan zorgen. De witte ondervacht – kenmerkend voor steenmarters – is echter zeer duidelijk te zien op de foto. Wellicht duurt het nu niet lang meer voor de laatste stukjes Vlaanderen door de steenmarter definitief veroverd worden.

Steenmarter langs de N49 ter hoogte van Bassevelde (Oost-Vlaanderen) – (foto Alex Wieland)

Limburgse dassen breiden verder uit en koloniseren nieuwe leefgebieden

De dassenpopulatie in de provincie Limburg beperkt zich al lang niet meer tot Voeren en het Haspengouwse bolwerk. Ook in het Nationaal Park Hoge Kempen en wijde omgeving werd recent dassenaanwezigheid vastgesteld. Zo werden dassen gefotografeerd met cameravallen tijdens het zenderonderzoek van everzwijnen door het INBO, en tijdens een onderzoek naar het gebruik van cameravallen als methode om densiteiten van everzwijnen te bepalen door thesisstudent Gunther De Bruyne van de Universiteit Antwerpen.

Das in het Nationaal Park Hoge Kempen, 30 augustus 2014 (foto Gunther De Bruyne)

Auteurs: Jan Gouwy, Koen Van Den Berge, Filip Berlengee en Dirk Vansevenant
Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2014
Verantwoordelijke uitgever: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
